

SOSYAL BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI (4-6 YAŞ)

Hasan AVCIOĞLU*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin 4-6 yaş (SBDÖ) okulöncesi dönemdeki 4-6 yaş arasındaki çocuklara uygulanabilirliğine ilişkin bazı teknik özellikleri saptamaktır. Veri toplamak amacıyla, 4-6 yaş arasındaki 251 öğrenci sosyal beceriler açısından değerlendirilmiştir. Ölçeğin geçerliği; kapsam ve yapı geçerliği olmak üzere iki ayrı yolla test edilmiştir. Kapsam geçerliği ile ilgili çalışmada uzman görüşüne başvurulmuştur. Kapsamla ve ölçeğin genel özellikleriyle ilgili olarak ölçeğin kaç faktörden oluştuğunu anlamak amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Yinelenebilir analizler sonucunda ölçekte yer alan maddelerin dokuz faktörde toplandığı gözlemlenmiştir. Güvenirliği belirlemek amacıyla, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı, iki yarım güvenirliği, ve test tekrar test güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Cronbach alpha güvenirlik katsayısı .98, İki yarım güvenirlik katsayısı .89 ve test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi dönem çocukları , sosyal beceriler, sosyal becerilerin değerlendirilmesi.

RELIABILITY AND VALIDITY STUDY OF THE SOCIAL SKILL EVALUATION SCALE (AGE 4-6)

ABSTRACT

The purpose of this study was to determine some technical features of the Social Skills Evaluation Scale 4-6, regarding the applicability for preschool children, aged from 4 to 6 years. 251 students from of these ages were evaluated in terms of social skills to collect the data. The validity of the scale was tested in two different ways. For the part related to content validity, an expert's opinion was consulted. For the validity and reliability, a factor analysis was conducted to figure out how many factors this scale was formed of. As a result of the repeated analyses, it was observed that the items of the scale were ranked in nine factors. To determine the reliability Cronbach Alpha internal consistency, two-half reliability and reliability coefficient of pretest, posttest were calculated. In this study, a Cronbach Alpha of .98 two half reliability coefficient of .89, and a pre-test post-test reliability coefficient of .83 were found.

Key Words: Preschool children, social skills, social skills assessment.

* Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, 14280 Gölköy/Bolu
Telefon: 0374 2541000/1685, Faks: 03742534146, E-posta: avcioglu_h@ibu.edu.tr

GİRİŞ

İletişim, sosyal etkileşimin temelidir. Çocuklar iletişim kurmadan önce, başkaları ile sosyal etkileşime girmek isterler. Çocuğun gerçekleştireceği iletişim, zorunlu olarak sözel dilin kullanımını gerektirir. Ancak dilin kazanılması; göz ilişkisi, sıra alma, oynanan oyuna katılma gibi sosyal davranışların, yani becerilerin gelişimiyle ilişkilidir (Haynes, Moran, ve Pindzola, 1990).

Sosyal beceriler, kişilerin başkaları ile olumlu etkileşimleri başlatmaları ve sürdürmeleri için önemli davranış elemanlarıdır (Westwood, 1993). İçinde bulunulan sosyal ortama uygun davranma becerisi olarak tanımlanan sosyal beceriler, kişiler arası ilişkilerin kurulmasında ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesinde çok önemli rol oynarlar. Bu beceriler, kişinin olumlu ya da olumsuz duygularını uygun bir şekilde anlatabilmesini, kişisel haklarını savunabilmesini, gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilmesini, kendisine uygun olmayan istekleri geri çevirebilmesini de kolaylaştırır (Sorias, 1986).

Sosyal beceriler, bireyin sosyal ortamlarda olumlu sosyal sonuçlar elde etmesini sağlayan, öğrenilmiş davranışlardır. Bir sosyal becerinin sergilenmesi, birden fazla davranışta bulunmayı gerektirebilmekte, bu davranışlar sosyal davranışlar olarak adlandırılmaktadır. Sosyal davranışlar; bireysel, ayrılabilen, gözlenebilen davranışlardır ve sosyal becerilerin alt bileşenleridir (Rutherford, Mathur, Sarup, Quinn, ve Mary, 1998). Sosyal davranış yakından incelendiğinde, kişinin doyuruçu ilişkiler kurabilmesi ve sosyal amaçlarına ulaşabilmesi için, bazı özel becerilere sahip olması gerektiği görülür (Sorias, 1986).

Sosyal beceriler hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen davranışları içermektedir. Gözlenebilen davranışlar, açıkça ortaya konulan ve başkaları tarafından görülebilen davranışlardır. Gözlenemeyen davranışlar ise, problem çözme becerilerinde olduğu gibi açıkça gözlenemeyen, gizli olan bilişsel davranışlardır (Elksnin ve Elksnin,1998). Gözlenemeyen bu davranışlar, sosyal becerilerin karmaşık bir yapıda olmasına yol açmaktadır.

Karmaşık yapıya sahip olan sosyal beceriler, çocukların akranlarıyla olan sosyal etkileşimlerinde çok büyük önem taşımaktadır. Sosyal becerilerin bu karmaşıklığından dolayı, bazı çocuklar sosyal becerilerde yeterince gelişme gösterememektedirler. Bu durum da, çocukların akranları ile etkileşimlerini azaltmaktadır. Yani, çocukların akranları ile etkileşimleri daha az ve kısa süreli olabilmektedir.

Birçok sosyal beceri, akran grupları ve aile içerisinde genellikle, farkında olmadan ve sistematik olmayan şekilde öğrenilmektedir. Çocuklar, ailelerin, diğer yetişkinlerin, kardeşlerin ve akranların model olmasıyla, gözlem yaparak sosyal becerileri öğrenirler. Bu, farkında olmadan ve sistemli olmayan öğrenme yöntemidir. Ancak bazı çocuklar için bu durum çoğunlukla geçerli değildir. Bu yüzden bu çocuklara, sosyal becerilerin sistemli olarak öğretilmesine ve bu becerileri kullanmaları için desteklenmelerine gereksinim duyulmaktadır (Avcioğlu, 2007; Hall ve Schlesinger, 1997). La Greca ve Mesibov'da, sosyal etkileşim için gerekli olan sosyal becerilere erken müdahale etmek gerektiğini, eğer erken müdahale edilmezse, sosyal becerilere yeterince sahip olmayan çocukların, sosyal gelişimlerinde ve akademik performanslarında akranlarının çok gerisine düşebileceklerini belirtmektedirler (1979: Akt., Thorkildsen, 1985).

Sosyal becerilerde yetersiz olan çocuklar yaşamları boyunca kişiler arası ilişkilerde, akademik çalışmalarında, duygusal-davranışsal alanlarda ve mesleki yaşamlarında çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu problemlerin ortadan kaldırılması için çocukların sosyal beceri düzeylerinin artırılıp, toplumla bütünleştirilmelerinin sağlanması gerekmektedir (Avcioğlu, 2003).

Hangi sosyal becerilerin öğretileceğine ve öğretilecek olan sosyal becerinin çocuk

için gerekli olup olmadığına, çocuğun sahip olduğu ve yetersiz olduğu becerilere bağlı olarak karar vermek gerekmektedir. Yani, sosyal beceriler öğretimine alınacak bireylere ne öğretileceğine karar vermeden önce, özelliklerini belirlemeye yönelik tanılama yapılması gerekmektedir. Ancak bu değerlendirmeler sonucunda, bir bireyin gelecekte neler öğreneceğine ilişkin gerçekçi hedefler oluşturulabilir (Avcıoğlu, 2005; Bacanlı, 2000; Brockman, 1988; Cartledge ve Milburn, 1983; Goodwin, 1999; Gresham ve Elliot, 1987; Kelly, 1998; Merrel ve Gimpel, 1998; Strain ve Odom, 1986; Westwood, 1993).

Sosyal becerilerin oldukça karmaşık olması yüzünden, bu becerilerin değerlendirilmesi için çeşitli teknik ve ölçekler kullanılmaktadır (Bacanlı, 2000; Gresham ve Elliot, 1987; Hansen, Nangle ve Ellis, 1996; Kelly, 1998). Yani bireyin sahip olduğu sosyal becerilerin, farklı değerlendirme teknik ve ölçeklerinin kullanılmasıyla (görüşme, kendi kendini değerlendirme, gözlem, davranış derecelendirme ölçekleri ve sosyometri), farklı kaynaklardan (uzman, anne, baba, diğer aile üyeleri, öğretmen, okuldaki diğer personel, akranlar, bireyin kendisi gibi) ve farklı ortamlarda (ev, okul, klinik, oyun ortamı gibi) bilgi toplanmasıyla değerlendirilmesi önerilmektedir. Böylece bireyin sosyal becerileri daha kapsamlı olarak değerlendirilmiş olacaktır (Akçamete ve Avcıoğlu, 2005; Merrell ve Gimpel, 1998; Strom ve Strom, 1996).

Uluslararası alan yazına bakıldığında çocuk ve ergenlerin sosyal becerilerini değerlendirmeye yönelik birçok ölçme aracı olmasına rağmen, Türkiye koşullarına göre düzenlenmiş okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik bir ölçme aracının bulunmadığı görülmektedir. Türkiye koşullarına göre düzenlenmiş bir ölçme aracı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin değerlendirilmesi, sosyal beceri yetersizliklerinin giderilmesi ve bu becerilerin geliştirilmesine yönelik etkili ve uygun sosyal beceri programlarının hazırlanması sağlanabilir ve öğrencilere sosyal beceriler kazandırılabilir. Bu nedenle Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin (4-6 Yaş) okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklara uygulanabilirliğine ilişkin kanıtlar elde etmek bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Çalışma dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar; ölçek maddelerini belirleme, deneme ölçeğini hazırlama, ölçeği uygulama, güvenilirlik ve geçerliliği belirleme olarak adlandırılmıştır. Maddeleri belirleme aşamasında, sosyal beceri ölçeği geliştirme aşamaları ile ilgili literatür gözden geçirilmiş ve sosyal beceri konusunda gerçekleştirilmiş araştırmalar incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, 4-6 yaş arasındaki çocukların sahip oldukları sosyal beceriler belirlenerek bir listesi oluşturulmuştur. Beceriler ile ilgili oluşturulan bu maddelerin ölçülmek istenen özelliğe uygun ve farklı anlaşılmayacak biçimde olmasına çalışılmıştır. Bunun için maddelerin uzun ve karmaşık cümlelerden oluşmamasına özen gösterilmiştir. Ayrıca her bir maddenin birden fazla beceriyi içermemesine ve ölçülebilir, gözlenebilir bir şekilde ifade edilmesine de dikkat edilmiştir. Bu işlemler doğrultusunda 69 sosyal beceri maddesi yazılmıştır.

Deneme ölçeğini hazırlama aşamasında, sosyal beceri ifadelerine ölçek biçimi verilmiştir. Bunun için 69 sosyal beceri ifadesi alt alta sıralanmış ve ifadelerin karşısına "her zaman yapar", "çok sık yapar", genellikle yapar", "çok az yapar" ve "hiçbir zaman yapmaz" biçiminde derecelendirilmiş bir ölçek konulmuştur. Ayrıca ölçeğin başına, ölçeğin amacı, ölçekteki madde sayısı, cevaplama biçimi hakkında bilgi verilen bir yönerge yazılmıştır. Hazırlanan 69 madde, alanla ilgili uzmanların (sosyal beceri konusunda çalışan 2, çocuk gelişimi alanında 2 olmak üzere 4 uzman) görüşüne sunulmuş, belirlenen becerilerin bu yaş grubuna ait olup olmadığı, anlatımda bir eksiklik ya da yanlış anlamaya yol açabilecek bir

karmaşa olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bunun yanında sosyal becerileri ifade eden soru maddelerinin ölçeği uygulayacak olan kişiler (öğretmenler) tarafından anlaşılıp anlaşılmadığının da kontrol edilmesi sağlanmıştır. Bu işlem sonucunda toplam 69 maddeden oluşan denemelik ölçek hazırlanmıştır. Bunun için ön deneme amaçlı olarak 4-6 yaş okulöncesi sınıflarında görev yapan 25 okulöncesi sınıf öğretmeninden sınıflarında en iyi tanıdıkları en az 5 öğrenci olmak üzere toplam 114 öğrenciyi değerlendirmeleri sağlanmıştır. Bu değerlendirmeyi yaparken öğretmenlerden anlaşılmayan soru maddesi olduğunda bunu belirtmeleri ve o maddenin içerdiği becerinin daha anlaşılabilir şekilde nasıl olacağını belirtmeleri de istenmiştir. Öğretmenlerin 114 öğrenciyi değerlendirmesi sonucu elde edilen veriler üzerinde maddelerin, madde ayrımcılık güçleri belirlenmiştir. Bu işlemler sonucunda korelasyon katsayıları 0.30'un altında olan soru maddelerinde (13 madde) gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Güvenirlilik ve geçerliği belirleme aşamasında, 52 okulöncesi sınıf öğretmenin, sınıflarında bulunan 251 öğrenci için doldurduğu ölçekten elde edilen veriler kullanılarak ölçeğin güvenirliliği ve geçerliği belirlenmiştir. Bu amaçla Likert tipi ölçekler için en uygun olan Cronbach alpha katsayısı (Tezbaşaran, 1996) hesaplanmıştır. Geçerliği belirlemek için ise, kapsam geçerliği ve yapı geçerliği sınamaları yapılmıştır. Bu aşamada kapsam geçerliği için yeni bir sinama yapılmamış, sosyal beceri maddelerinin belirlenmesinde alınan uzman görüşleri kapsam geçerliğini belirlemeye uygun ve yeterli sayılmıştır. Yapı geçerliği için de faktör analizi yapılmıştır.

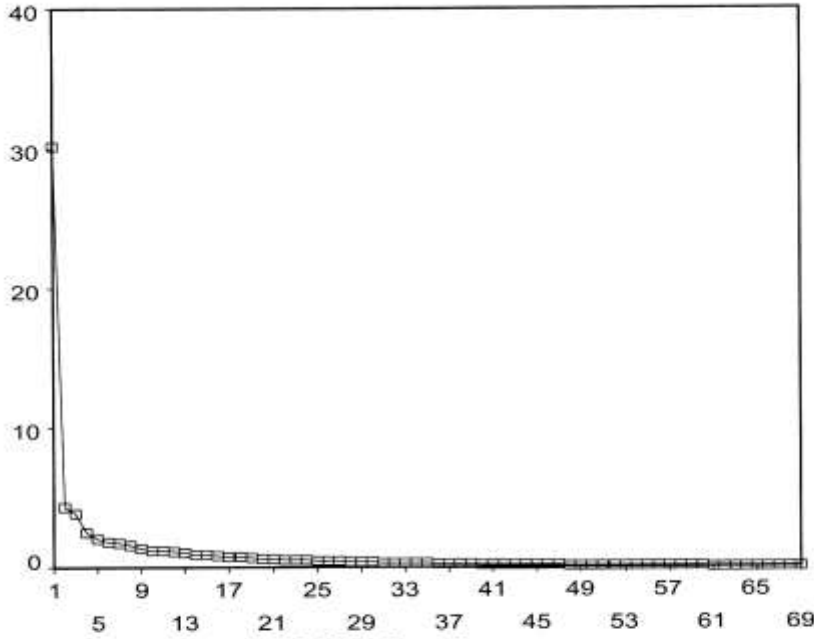
Sosyal becerileri ölçmek amacıyla hazırlanan 62 maddelik ölçeğin güvenirliliğini belirlemek için yapılan iç tutarlılık sınavında, Cronbach alpha güvenirlilik katsayısı .98, İki yarım güvenirlilik katsayısı .89 ve test-tekrar test güvenirlilik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur. Bunlar oldukça iyi bir değer olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğu söylenebilir (Özdamar, 1997).

Ölçeğin geçerliğini belirlemede kapsam geçerliği sınavı için, sosyal beceri ifadelerinin belirlenmesi aşamasında sosyal beceri konusunda çalışan 2, çocuk gelişimi alanında 2 olmak üzere 4 uzman ve iki alan öğretmeniyle yapılan çalışma temel alınmıştır. Bu çalışmada uzman ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değişikliğe ve düzeltmeye uğratılan maddelerden oluşan ölçeğin ölçme amacına uygun olduğu ve ölçülmek istenilen alanı temsil ettiği söylenebilir.

BULGULAR

Geçerlik Çalışmaları

Ölçeğin yapı geçerliği sınavı için yapılan faktör analizi ile aynı zamanda ölçeğin kaç boyutlu ve bu boyutların neler olduğu belirlenmiştir. Öncelikle yapılan temel bileşenler çözümlemesi ve varimax tekniği ile yapılan döndürme işlemi sonunda, özdeğeri 1.00'den büyük olan onüç faktör ortaya çıkmıştır. Ancak faktör sayısının beklenenden çok çıkması nedeniyle, bu sayının azaltılıp azaltılamayacağı yoklanmak istenmiştir. Öncelikle faktörler arasındaki farka bakılarak eleme yapılmış, 0.1 den az fark olan faktörler değerlendirmeye alınmamıştır. İkinci olarak Cattell'in "scree" sınavı (Kline, 1994) yapılmış ve aşağıdaki gibi bir grafik elde edilmiştir.

Şekil 1. Scree Sınaması

“Scree” sınaması grafiğinde, grafik eğrisinin hızlı düşüş gösterdiği nokta dokuzuncu faktörün olduğu yerdir. Dokuzuncu faktörden sonra eğrinin aynı doğrultuda ilerlediği görülmektedir. Buradan ölçekteki faktör sayısının dokuzda kalması gerektiği düşüncesine ulaşılmıştır. Bulunan dokuz faktöre ilişkin özdeğerler, varyans yüzdeleri ve toplam varyans yüzdeleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo1. Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdesi (%)	Toplam Varyans Yüzdesi
1	9,15	13,27	13,27
2	8,33	12,07	25,34
3	6,43	9,33	34,66
4	5,86	8,49	43,15
5	4,39	6,36	49,51
6	3,59	5,20	54,71
7	3,25	4,71	59,43
8	3,12	4,52	63,94
9	2,85	4,13	68,08

Tablo 1’de görüldüğü gibi, ölçekteki dokuz faktörün özdeğerleri sırasıyla, 9.15, 8.33, 6.43, 5.86, 4.39, 3.59, 3.25, 3.12 ve 2.85 dir. Dokuz faktörün tümü toplam varyansın %68.08’ini açıklamaktadır. Kabul edilebilir oran olan %41’in (Kline, 1994) üstünde olan bu varyans oranının ölçeğin dokuz faktörden oluşan bir ölçek olarak değerlendirilmesine olanak verdiği söylenebilir. Faktör analizi sonucunda ölçekte kalmasına karar verilen maddelerin faktörlere dağılımı ile faktör yükleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Faktör Analizi Sonucu Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Faktör Yükleri

Madde No	FAKTÖR YÜKLERİ								
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9
9	,754								
6	,723								
10	,707								
21	,706								
22	,688								
5	,654								
7	,652								
28	,606								
8	,575								
11	,523								
12	,517								
23	,517								
29	,490								
25	,449								
27	,415								
50		,864							
51		,819							
38		,718							
39		,695							
48		,637							
46		,623							
37		,573							
54		,554							
55		,524							
68		,524							
45		,441							
18			,771						
19			,735						
17			,662						
20			,640						
66			,552						
4			,552						
67			,542						
30			,520						
65			,506						
53			,434						
1				,814					
3				,780					
2				,760					
32				,598					
43				,593					
42				,584					
31				,458					
60					,831				
58					,823				
59					,813				
57					,531				
63						,731			
62						,711			
61						,693			
49							,647		
41							,596		
47							,568		
40							,447		
64							,424		
13								,715	
52								,667	
15								,452	
33									,587
16									,562
34									,516
14									,4

Varimax rotasyonu maddelerin dokuz faktöre dağılmasını sağlayacak şekilde yeniden yapılmıştır. Çözümleme sonucunda elde edilen değerlere göre maddelerin ölçekte yer almasında bir maddenin yalnızca bir faktörde en az .4 faktör yükü ile yer alması ve birden çok faktörde yer alan bir maddenin faktörlerden birindeki yükünün diğerinden en az .1 değerinden daha büyük olması ilkesi benimsenmiştir. Faktör yük değeri .4'ün altında olan ve birden fazla faktöre girip aralarındaki faktör yük değeri farkı .1 ve daha az olan ve herhangi bir faktör altına girmeyip tek başına kalan 7 madde elenmiştir. Yinelene analizler sonucunda kalan 62 maddenin dokuz faktörde toplandığı gözlenmiştir Tablo 2'de görüldüğü gibi, ölçekte yer alan 62 maddeye ilişkin faktör yükleri .40 ile .86 arasında değişmektedir. Deneklerin ölçekten aldıkları puanların ortalama, standart sapma, medyan, mod değerleri ve alınan minimum ve maksimum puanlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Merkezi Dağılım ve Değişkenlik Ölçüleri

SBDÖ	X	S	Ortanca	Mod	En az puan	En çok Puan
F1	59,4582	13,69559	61,0000	75,00	13,	75
F2	41,5219	11,86535	45,0000	55,00	0	55
F3	39,7809	8,68860	41,0000	50,00	6	5
F4	21,3068	4,08283	23,0000	25,00	6	25
F5	15,4821	3,78770	16,0000	16,00	0	20
F6	9,8127	4,89089	12,0000	15,00	0	15
F7	16,8685	3,39686	17,0000	20,00	0	20
F8	12,4821	2,73983	13,0000	15,00	0	15
F9	251	3,96231	17,0000	20,00	3	20
Toplam	273,2271	53,80870	284,0000	328,00	96	345

Güvenirlik Çalışmaları

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek amacıyla, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı, iki yarım güvenilirliği, ve tüm grup içinden tesadüfi olarak seçilmiş 150 öğrenci üzerinde test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Güvenirlik Sonuçları

SBDÖ	Cronbach Alfa	Testi yarılama	Test-Tekrar Tes
F1	.95	.91	.98
F2	.94	.89	.73
F3	.92	.85	.82
F4	.91	.87	.78
F5	.85	.84	.83
F6	.95	.85	.73
F7	.87	.85	.90
F8	.78	.62	.79
F9	.88	.82	.60
TOPLAM	.98	.89	.83

Cronbach Alfa değerleri; 1. faktör için .95, 2. faktör için .94, 3. faktör için .92, 4. faktör için .91, 5. faktör için .85, 6. faktör için .95, 7. faktör için .87, 8. faktör için .78, 9. faktör için .88 ve toplam için ise .98 dir.

İki yarım güvenilirlik katsayıları aynı sırayla 1. faktör için .91, 2. faktör için .89, 3. faktör için .85, 4. faktör için .87, 5. faktör için .84, 6. faktör için .85, 7. faktör için .85, 8. faktör için .62, 9. faktör için .82 ve toplam için ise .89 dur.

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden alınan puanların zaman içindeki kararlılığını belirlemek için hesaplanan test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise yine aynı sıra ile 1. faktör için .98, 2. faktör için .73, 3. faktör için .82, 4. faktör için .78, 5. faktör için .83, 6. faktör için .73, 7. faktör için .90, 8. faktör için .79, 9. faktör için .60 ve toplam için ise .83'dür.

Sosyal becerileri ölçmek amacıyla hazırlanan 62 maddelik ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için yapılan iç tutarlılık sınavında, Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .98, İki yarım güvenilirlik katsayısı .89 ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur. Bunlar oldukça iyi bir değer olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğu söylenebilir (Özdamar, 1997).

Literatürde 70-80 arasındaki güvenilirlik katsayılarının, o ölçme aracının araştırmalarda kullanılması için yeterli kabul edildiğini dikkate alırsak (Özgüven, 1994) Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin güvenilirlik düzeylerinin oldukça doyurucu olduğunu söyleyebiliriz. Böylece okul öncesi düzeydeki 4-6 yaş arasındaki çocukların sosyal beceri düzeylerini geçerli ve güvenilir olarak ölçmek için kullanılabilmesi söylenebilir.

Analizler sonucunda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinde yer alan alt boyutların ölçtüğü sosyal beceri boyutları aşağıda tanımlanmıştır.

Kişiler Arası Beceriler (KB): Bireyler arası karşılıklı etkileşimin sürdürülmesinde önemli olan kişiler arası beceriler boyutu 15 maddeden oluşmaktadır.

Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KDKEDUSB): Bireylerin sosyal etkileşim içerisinde hem kendilerinin hem de başkalarının kızgınlık davranışlarını kontrol etmelerine ve değişikliklere kolayca uyum sağlamalarına yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 11 maddeden oluşmaktadır.

Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileridir (ABBÇB): Bireylerin sosyal etkileşim içerisinde akranları tarafından karşılaşılabilecekleri çeşitli baskılarla başa çıkmalarına yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 10 maddeden oluşmaktadır.

Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB): Bireylerin sosyal davranışları üzerinde kendilerini kontrol etmelerine yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 4 maddeden oluşmaktadır.

Sözel Açıklama Becerileri (SAB): Bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerilerden oluşan bu boyut 7 maddeden oluşmaktadır.

Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB): Bireylerin karşılaşılabilecekleri çeşitli sonuçları kabul etmelerine yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 4 maddeden oluşmaktadır.

Dinleme Becerileri (DB): Bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerilerden oluşan dinleme becerileri boyutu 5 maddeden oluşmaktadır.

Amaç Oluşturma Becerileri (AOB): Bireylerin başkalarından bağımsız olarak bir amaç oluşturmalarını ve bu amaçları gerçekleştirmelerini sağlayan becerilerden oluşan bu boyut 3 maddeden oluşmaktadır.

Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB): Bireylerin üstlendikleri görevleri yerine getirmelerine yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 3 maddeden oluşmaktadır.

SBDA'nda tamamı olumlu yönde düzenlenmiş maddelere; her zaman yapar(5), çok sık yapar(4), genellikle yapar(3), çok az yapar(2) ve hiçbir zaman yapmaz(1) seçeneklerinden

birini seçerek tepki verilmektedir. Alt boyutların yanı sıra, ölçeğin tümünden elde edilen toplam puan da değerlendirilebilmektedir. Alt ölçeklerden alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar, madde sayısının 5 ile çarpımı ile 1 arasındadır. Ölçekten düşük puan almak sosyal becerilere yeterince sahip olunmadığını, yüksek puan almak ise sosyal becerilere sahip olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan, madde sayısı olan 62 iken, en yüksek puan 310 puandır.

TARTIŞMA

Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yeterliklerinin nitelikli ölçülmesine ve değerlendirilmesine üç temel ilke rehberlik etmektedir (Fantuzzo, Manz ve McDermott, 1998). Bunlardan birincisi, sosyal yeterlilik ölçümlerinin, hem okul öncesi dönem çocukları için hem de psikometrik ölçüm için gelişimsel olarak uygun olması gerekmektedir. Çünkü okul öncesi dönem çocuklar için birçok değerlendirme yöntemi kavramsal olarak ya da psikometrik olarak hatalı olarak bulunmaktadır (Bracken, 1987, Elliot, Barnard ve Gresham, 1989; Guralnick ve Weinhouse, 1983). İkinci olarak, yapılan ölçümler çocukların farklılığını ortaya koymaya uygun olmalıdır. Birçok ölçme aracı farklı çocukların özelliklerini belirlemeye yönelik geliştirilmez ve dolayısıyla bu ölçme araçları bu tür çocukların özelliklerini belirlemek için uygun değildir (Spencer ve Markstrom-Adams, 1990). Üçüncü olarak, ölçüm sonuçları, doğrudan doğruya müdahaleyle ilgili bilgi sağlar (Messick, 1989). Yapılan ölçümlerin bir çoğu, müfredat programda yer alan gelişimsel yeterliliklerin tanımlanmasından daha çok risk altında olan çocuklara eklenen yetersizlikler ve olumsuz davranışları ortaya çıkarmaya yöneliktir (Elliott ve diğ., 1989).

Davranış dereceleme ölçekleri, bireylerin algılayış biçimi ile başka bireylerin nitelik ve davranışları hakkındaki gözlem sonuçlarını ya da kanıtlarını farklı dereceler içinde saptamasına olanak veren bir ölçme aracıdır. Derecelendirme, ya doğrudan gözlemin yapıldığı sırada ya da sonradan yapılabilir. Derecelendirme ölçekleri bireysel olarak kullanılmakla birlikte, kişilerin özelliklerini başka bireylerle de karşılaştırmaya olanak verdikleri ve hazırlanmaları bir ölçüde kolay olduğu için her türlü gözleme dayalı davranışların ölçülmesinde ve özellikle kişilik ve tutumların ölçülmesinde çok kullanılmaktadır (Özgüven, 1994). Bireyi en iyi tanıyan anne, baba, kardeş, akran, öğretmen gibi kişiler tarafından önceden hazırlanmış olan derecelendirme ölçeklerinin doldurulmasıyla, bireyin yetersiz sosyal becerileri belirlenebilmektedir (Mc Ginnis ve Goldstein, 1984).

Sosyal becerilerin değerlendirilmesi ürün ve işlem yollarının değerlendirilmesinden biraz farklıdır. İşlem yolu ve ürün değerlendirilmesinde performans sırasında veya bitiminde gözlem sonuçları kaydedilip yargılara varıldığı halde, bunun aksine kişisel ve sosyal yönden olan değerlendirmede bireylerin mevcut durumlarını ya da gelişimlerini görmek gerekmekte, bir zaman aralığı içinde yapılan gözlemlerin sonuçlarına ait genel kanıları ve yargıları esas almaktadır. Gözlemi yapan kişinin gözlemlerinin uzun zamana yayılmış olması, yapılan gözlemlerdeki sınırlılıklar, gözlemin ikinci elden bir veri olması, gözlem yapanın subjektif algıları ve duygularının gözlem sonuçlarını etkilemesi, gözlemlerin sayısal verilere dönüştürmeye yarayan bu ölçekleri etkilemekte ve bazı hataların oluşmasına yol açmaktadır. Ayrıca, derecelendirmeyi yapan kişinin nitelikle ilgili yeterli bilgilere sahip olmaması, gözleme olanağından yoksun olması, anımsadığı veya mevcut olan bilgilere uygun ağırlığın verilmemiş olması nedeniyle, derecelendirme ölçeklerinin geçerlikleri genellikle düşüktür (Özgüven, 1994). Ancak bu çalışmada oluşabilecek bu türden hataları önlemek amacıyla; ölçülecek olan sosyal beceriler; gözlenebilir, ölçülebilir ve betimsel olarak açıklanabilir bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca, değerlendirilecek çocukların en uzun süreli gözleme olanağı bulunan öğretmenleri tarafından değerlendirmeleri sağlanmış ve gözleme olanağı

bulamadıkları durumları boş bırakmaları istenmiştir. Bunun yanında, değerlendirmeyi yapan öğretmenlere ölçek hakkında gerekli bilgiler verilerek değerlendirmeyi nasıl yapacakları açıklanmıştır. Oluşabilecek bu türden hataları önlemek amacıyla yapılan bu işlemler, aynı zamanda ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğinin de oldukça yüksek düzeyde çıkmasını sağlamıştır.

Gelişimsel olarak çocukların karşılaşılabileceği çeşitli risklere karşılık, telafi edici erken müdahale programlarının, öncelikli görev olarak çocuklarının sosyal gelişiminde yetersiz becerilerin geliştirilmesine odaklanması gerekmektedir. Bu programlarda, hangi sosyal becerilerin öğretileceğine ve öğretilecek olan sosyal becerinin çocuk için gerekli olup olmadığına, çocuğun sahip olduğu ve yetersiz olduğu becerilere bağlı olarak karar vermek gerekmektedir. Yani, sosyal beceriler öğretimine alınacak bireylere ne öğretileceğine karar vermeden önce, özelliklerini belirlemeye yönelik tanılama yapılması gerekmektedir. Ancak bu değerlendirmeler sonucunda, bir çocuğun gelecekte neler öğreneceğine ilişkin gerçekçi hedefler oluşturulabilir (Bacanlı, 2000; Brockman, 1988; Goodwin, 1999; Gresham ve Elliot, 1987; Kelly, 1998; Merrel ve Gimpel, 1998; Strain ve Odom, 1986). Bu araştırma sonucu elde edilen ölçeğin güvenilirlik katsayılarının uygunluğu ve faktör yapısının özelliği nedeniyle okul öncesi düzeydeki 4-6 yaş arasındaki çocukların sosyal becerilerini değerlendirmek amacıyla kullanılabilir. Böylece, elde edilecek sonuçlar doğrultusunda erken müdahale programları geliştirilmesine katkıda bulunularak, çocukların sosyal beceriler açısından karşılaşılabilecekleri gelişimsel risklerin önüne geçilebilir.

Bu yaş grubuna yönelik ülkemizde yeterli sayıda ölçeğin yer almaması nedeniyle geliştirilmiş olan bu ölçeğin başka ölçekler geliştirilmesi çalışmalarını teşvik edeceği düşünülmektedir. 4-6 yaş arasındaki çocukların sosyal becerilerini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir aracın alana katkı sağlaması beklenmektedir. Bu yüzden, geliştirilen ölçek öğretmenlerce rahatlıkla kullanılabilir. Ayrıca, psikometrik özelliklerinin gerekli ölçütleri karşılamada oldukça yeterli olması yüzünden, geliştirilen Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin araştırmalarda da kullanılacağı ve bu aracın kullanıldığı araştırmalar yoluyla farklı sosyal becerilere sahip olan çocukları pek çok değişken açısından inceleyip kuramsal literatüre de katkılar sağlanabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G. ve Avcioğlu, H. (2005). Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin (7-12 Yaş) Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 2.
- Avcioğlu, H. (2003). Okulöncesi Dönemdeki Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı. Kuşadası, Türkiye*.
- Avcioğlu, H. (2005). Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Avcioğlu, H. (2007) İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt/Sayı: 7/1*.
- Bacanlı, H. (2000). Sosyal beceri eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Bracken, B. A. (1987). Limitations of preschool instruments and standarts for minimal levels of technical adequacy. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 4, 313-326.
- Brockman, M.P. (1988). Best practices in assesment of social skills and peer interaction. *Best Practices in School Psychology* 31-41.
- Cartledge, G. & Milburn, J.F. (1983). Social skills assesment and teaching in the schools. *Advances in School Psychology*, 3, 175-235.
- Fantuzzo, J., Manz, P. H. & McDermott P. (1998). Preschool version of the social skills rating

- system: An empirical analysis of its use with low-income children. *Journal of School Psychology*, 36, 2, 199-214.
- Elliot, S. N., Barnard, J. & Gresham, F. M. (1989). Preschoolers' social behavior: Teachers' and parents' assessments. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 7, 223-234.
- Elksnin, L. K. & Elksnin, N. (1998). Teaching social skills to students with learning and behavior problems. *Intervention in School and Clinic*, 33 (3), 131-141.
- Goodwin, M. W. (1999). Cooperative learning and social skills: What skills to teach and how to teach them. *Intervention In School And Clinic*, 35 (1), 29-33.
- Gresham, F.M. & Elliot, S.N. (1987). The relationship between adaptive behavior and social skills: Issues in definition and assesment. *The Journal of Special Education*, 21 (1), 167-181.
- Guralnick,, M. J. & Weinhouse, E. (1983). Child-child social interactions: An analysis of assessment instruments for young children. *Exceptional Children*, 50, 268-271.
- Hall, J.A. & Schlesinger, D. J. (1997). Social skills training in groups with developmentally disabled adults. *Research on Social Work Practice*, 7 (2), 187-202.
- Hansen, D.J., Nangle, D. & Ellis, J.T. (1996). Reconsideration of the use of peer sociometrics for evaluating social-skills training. *Behavior Modification*, 20 (3), 281-299.
- Haynes, O. W., Moran, M. J. & Pindzola, R. H. (1990). Communication disorders in the classroom. Iowa: *Kendall Hunt Published Company*.
- Kelly, J.A. (1998). Social-skills training- a practical guide for interventions. New York: *Springer Publishing Company*.
- Kline, P. (1994). Easy Guide to Factor Analysis. London: Routledge.
- McGinnis, E. & Goldstein, A.P. (1984). Skillstreaming for the elementary school child. Champaign: *Research press*.
- Merrel, K.W. & Gimpel, G.A. (1998). Social skills of children and adolescents. New Jersey: *Lawrence Erlbaum Associates, Inc.*
- Messick, S. (1989). Validity. In R.L. Linn (Ed.), Educational measurement (3rd ed., pp. 13-103). New York: *Macmillan*.
- Özdamar, K. (1997). Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi I. Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Özgülven, İ.E. (1994). Psikolojik testler. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Rutherford, R., Mathur, B., Sarup, J., Quinn, R. & Mary, M. (1998). Promoting social communication skills through cooperative learning and direct instruction. *Journal Citation: Education and Treatment of Children*, 21 (3), 354-369.
- Spencer, M. B. & Markstrom-Adams, C. (1990). Identity processes among racial and ethnic minority children in America. *Child Development*, 61, 290-310.
- Strom, R. & Strom, P. (1996). Student evaluation of social skills. *Journal of Instructional psychology*, 23 (2), 111-117.
- Sorias, O. (1986). Sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri. *Psikoloji Dergisi*, 5 (20), 24-29.
- Strain, P.S. & Odom, S.L. (1986). Peer social initiations: effective intervention for social skills development of exceptional children. *Exceptional Children*, 52 (6), 543-551.
- Tezbaşaran, A. (1996), Likert-Tipi Ölçek Geliştirme. *Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara*.
- Thorkildsen, R. (1985). Using an interactive videodisc program to teach social skills to handicapped children. *American Annals of the Deaf*, 140 (5), 295-303.
- Westwood, P. (1993). Commonsense methods for children with special needs strategies for the regular classroom. *London*.